

Aanbevelingen

Iedereen die jongeren onder zijn hoede heeft, moet dit boek lezen om zo gefundeerd antwoord te kunnen geven op de verwarrende vragen van jonge mensen over identiteit en seksualiteit in deze vreemde wereld.

– *Maartje Lamberink-Kok, godsdienstdocent in het basis- en voortgezet onderwijs*

Voor mij voelt het goed. Ik ervaar het zo. Het is taboe dit mantra kritisch te bevragen. Het authentieke ‘zelf’ is norm voor de ethiek. Trueman analyseert even beknopt als trefzeker hoe dit levensgevoel is ontstaan, en welke ravage het achterlaat. Hoe kan de kerk in deze situatie de heilige en heilzame geboden van de Thora hoog houden?

– *Ds. Jan A.W. Verhoeven, voorzitter van de Gereformeerde Bond in de Protestantse Kerk in Nederland*

Carl Trueman heeft een bijzonder belangwekkend boek geschreven, waarin hij overtuigend aantoont dat hoe we onszelf in onze cultuur zien diepe historische wortels heeft. Naarmate we dit beter begrijpen, kunnen we als christenen daar beter op inspelen met het evangelie van Jezus Christus. Daarom van harte aanbevelen!

– *Dr. Kees van Kralingen, secretaris van The Gospel Coalition Nederland en Vlaanderen en oudste van de Vrije Baptisten Gemeente Papendrecht*

Wie wil begrijpen waarom het denken over gender is veranderd, kan niet om dit boek heen. Het boek geeft ook richting aan wie zijn zelfbeeld wil toetsen aan christelijke waarden. Dat helpt om staande te blijven in een snel veranderende wereld. Op dat laatste gaat Trueman in het slothoofdstuk in.

– *Ds. H. Brons, predikant van de Gereformeerde Gemeente in Moerkapelle*

Ineens duikt ze overal op, drammerig en ongegeneerd: de lhbti-agenda. In dit boek laat Carl Trueman de levensbeschouwelijke achtergronden zien van deze agenda. Zo maakt hij ons weerbaar en strijdbaar.

– *Dr. Bart Jan Spruyt, historicus en publicist*

Een ontmaskerende bezinning op het zelfverstaan van de moderne mens. Trueman analyseert visies van belangrijke denkers vanaf de Verlichting. Het antwoord van kerk en christenen vindt hij in hechte gemeenschappen en een herontdekking van ordeningen die in de schepping en de werkelijkheid zijn gegeven.

– *Mr. Diederik van Dijk, directeur NPV-Zorg voor het leven*

In de storm rond de Nashvilleverklaring in januari 2019 verklaarde de burgemeester van Amsterdam dat liefde geen moreel oordeel nodig heeft. Medio 2022 kwam in de Tweede Kamer ter sprake dat God de mens schiep als mannelijk en vrouwelijk. Waarop kamerlid Simons van Bijl reageerde met: ‘God heeft geen deel aan dit debat.’ Zomaar twee uitingen van het morele relativisme dat onze samenleving kenmerkt. Daarmee is het belang van de Nederlandse vertaling van deze fundamentele publicatie overduidelijk aangetoond.

– *Ds. J.M.J. Kieviet, emeritus predikant in de Christelijke Gereformeerde Kerken en lid van de visie-groep van Bijbels Beraad M/V*

Trueman laat zien dat de grote veranderingen in onze samenleving niet plotseling zijn gekomen. Hij geeft ons zo het kader om de nadruk op ons eigen zelf te beoordelen en onder Christus als Heer te stellen. Hartelijk aanbevolen!

– *Ds. Rob Visser, predikant van de Gereformeerde Kerk Ede e.o. en begeleider en docent voor de theologische studenten van de Gereformeerde Kerken Nederland*

Heb ik genoten van dit boek? Ik twijfel. Wat valt er te genieten? Trueman neemt je in dit boek mee op reis en wat zichtbaar wordt van deze wereld maakt je moedeloos, verdrietig en vertwijfeld. Toch is dit boek werkelijk een grote zegen. Niet wegstijgen in deze vreemde wereld, maar juist dieper kijken. Trueman helpt je ontrafelen waar dat wat nu aan de oppervlakte ligt vandaan komt. Hoe de tijdgeest gevormd wordt én hoe we in plaats van mismoedig de handdoek in de ring te gooien juist de handschoen kunnen oppakken en doen wat ons te doen staat in een wereld die wankelt. Is dit een geweldig boek? Het is geniaal en cruciaal!

– *Marcel Vroegop, kartrekker Geloofstoerusting*

Een boek dat helder aangeeft waarom we steeds meer vreemdelingen zijn geworden in deze ‘nieuwe wereld’. Het is een treurlied over de ravage en een hoopvolle aansporing om onze identiteit als christen aan te scherpen.

– *Marieke den Butter-Kommers, initiatiefnemer online platform ‘Sieraad voor God’ en auteur van diverse boeken voor vrouwen, onder andere ‘Vrouw Vandaag’*

Weinig boeken hebben mij de laatste jaren zozeer geholpen om te begrijpen waarom het denken in onze maatschappij de afgelopen jaren zo snel kon veranderen als Carl Trueman's *The Rise and Triumph of the Modern Self*. Het is bijzonder mooi dat er nu een Nederlandse vertaling is van zijn meer toegankelijke samenvatting en bewerking hiervan. De cultuurhistorische analyse van Trueman is bijzonder inzichtgevend. Allerlei puzzelstukjes vallen op hun plaats. Trueman is bovendien een uitstekende auteur, die boeiend schrijft, trefzeker formuleert en blijf geeft van grote eruditie.

– *Laurens van der Tang, voorzitter Bijbels Beraad M/V*

CARL R. TRUEMAN

Een vreemde nieuwe wereld

**Hoe ons denken over identiteit
en seksualiteit veranderde**

Met een introductie door Ryan T. Anderson

Vertaald door Kees de Wildt

 **J/groen**

Inhoud

Inleiding bij de Nederlandse uitgave.....	7
Introductie.....	11
Woord vooraf	17
1. Welkom in deze vreemde nieuwe wereld	19
2. Wortels in de Romantiek.....	33
3. Prometheus ontketend.....	53
4. Seksualisering van de psychologie, politisering van seksualiteit.....	75
5. De revolutie van de massa.....	97
6. Plastische mensen, vloeibare wereld	119
7. De seksuele revolutie van de lhbtï-beweging	139
8. Leven, vrijheid en het nastreven van geluk	161
9. Vreemdelingen in deze vreemde nieuwe wereld.....	183
Verklarende woordenlijst	205
Noten	209

Bij *Een vreemde nieuwe wereld* hoort ook een studiegids. Vind dit e-book via royaljb.com/evnw of scan de QR-code.



Inleiding bij de Nederlandse uitgave

U hebt een belangrijk boek in handen, misschien wel het belangrijkste dat u in jaren gelezen hebt. Dit boek helpt u namelijk om de wereld waarin wij leven te begrijpen. Een wereld die – in Carl Trueman's woorden – een 'aardverschuiving' heeft ondergaan. Dat geldt voor het Nederland waarin wij wonen niet minder dan voor het Amerika van Trueman. Wij in het Westen zijn terechtgekomen in 'een vreemde nieuwe wereld', een wereld die zo snel veranderd is dat mensen die, als ze de afgelopen vijftien jaar op een andere planeet hadden doorgebracht, bij terugkeer niet meer zouden begrijpen, zo snel zijn de ontwikkelingen gegaan. Een wereld waarin je jezelf moet kunnen zijn en waarin wat goed voelt ook goed is. Een wereld waarin seks alles lijkt en alles seks is. Een wereld waarin zelfs jongens meisjes kunnen worden – en andersom. Om die wereld te begrijpen, moet je Trueman lezen.

Twee jaar geleden verscheen van zijn hand *The Rise and Triumph of the Modern Self* ('De opkomst en de overwinning van het moderne ik'), een boek dat veel indruk maakte en door velen als een van de belangrijkste studies van de afgelopen decennia wordt gezien. In glasheldere bewoordingen en met grote kennis van zaken neemt Trueman de lezer mee op een tour door de afgelopen eeuwen om duidelijk te maken hoe het komt dat de wereld is geworden zoals ze nu is. Telkens halt houdend bij de belangrijkste denkers die de Europese geschiedenis hebben gevormd, schetst hij het ontstaan van wat hij het expressieve individualisme noemt: de levenshouding waarbij het individu centraal staat en alle ruimte krijgt zich te ontplooien en zijn gevoel te volgen. Vervolgens maakt hij

duidelijk hoe dit individu steeds meer in de ban is geraakt van seksualiteit en dit zelfs bepalend laat zijn voor zijn identiteit. Dat verklaart de enorme aandacht voor de lhbt-beweging. Immers, als je gevoel bepalend is voor wie je bent, dan moet je dat ook voluit kunnen volgen, in welke expressie van het seksuele spectrum dan ook (en dat zijn er inmiddels heel wat meer dan de vijf letters in de zojuist genoemde afkorting).

Zo'n tour kost natuurlijk de nodige tijd en de beschrijving van Truemans tijdreis beslaat dan ook meer dan vierhonderd bladzijden. Maar rondleidingen heb je in soorten en maten en kun je ook in een korter tijdbestek doen. Op veler verzoek was Trueman bereid deze kortere rondleiding samen te stellen, met natuurlijk de belangrijkste highlights, maar wel korter, toegankelijker en leesbaarder dan zijn grote werk. Het resultaat hebt u in handen. Als Bijbels Beraad M/V zijn we dankbaar voor deze uitgave die we in samenwerking met uitgeverij Groen presenteren.

Dit boek verdient het in vele handen te komen en vooral verwerkt en toegepast te worden. Want Trueman windt er geen doekjes om. In zijn eigen woorden: 'De wereld waarin wij leven lijkt een nieuw, chaotisch, onbekend en duister tijdperk binnen te gaan.' In zo'n tijd hebben we goede gidsen nodig, mensen die hun tijd verstaan en duiden in het licht van Gods Woord en vooral: die ons de weg kunnen wijzen. Dat profetische inzicht heeft Carl Trueman en we zouden onszelf tekort doen als we dat zouden negeren.

Het waardevolle van dit boek is dat Trueman zich niet beperkt tot een 'exegese' van onze tijd, maar – net als in een goede preek – daar ook een toepassing aan verbindt. In plaats van zich aan wij-zij-denken over te geven, dwingt hij ook christenen in de spiegel te kijken. Trueman zet het mes in het eigen vlees als hij signaleert dat christenen evengoed op allerlei manieren in de ban van het expressieve individualisme zijn gekomen en hun gevoel laten prevaleren

boven Gods Woord en wil. Hoewel gevoelens een legitieme plaats hebben in het leven van een christen, dienen ze steeds weer genormeerd en geordend te worden vanuit de gerichtheid op God (en niet op onszelf).

In plaats van mee te gaan met de focus op onszelf (zoals de cultuur ons voorhoudt), dienen christenen vooral gericht te zijn op God en te leven uit de hoop op Hem. Trueman wijst in dit verband op de Vroege Kerk. Hij ziet een sterke parallel tussen de wereld waarin wij leven en die van de eerste christenen. Ook toen werden christenen gezien als irrationeel en zelfs als een bedreiging van de samenleving. Trueman wijst erop dat de reactie van de Vroege Kerk niet in de eerste plaats een cultuurreformatie was, maar vooral gekenmerkt werd door concentratie op de kern van kerkzijn: een sterke gemeenschap die zich richt op het dienen van God en het luisteren naar en gehoorzamen van Zijn Woord.

Uit dat laatste blijkt dat Trueman een echte profet is. Hij is somber over de ontwikkeling van de westerse cultuur en haar toekomst en realistisch over de gevaren die kerken en christenen bedreigen. Maar hij biedt – net als de profeten – een boodschap van hoop voor wie zich bekeert van zijn zonden, zich afkeert van de geest van de tijd en zich laat leiden door de Geest van God ‘om trouw te leven in de tijd en op de plaats die God me heeft toegewezen’. Want deze wereld is Godzijdank niet de laatste wereld. Gelovigen verwachten naar Gods belofte ook ‘een vreemde nieuwe wereld’ – maar dan een waarop gerechtigheid woont (2 Petrus 3:13). Wie leeft met dit perspectief, kan ook leven in de ‘vreemde nieuwe wereld’ van vandaag.

Barneveld, oktober 2022

dr. M. Klaassen, lector Bijbels Beraad M/V

Introductie

E ind 2020, toen de hele wereld in lockdown zat wegens COVID-19, publiceerde Carl Trueman een van de belangrijkste boeken van de afgelopen decennia: *The Rise and Triumph of the Modern Self. Cultural Amnesia, Expressive Individualism, and the Road to Sexual Revolution*. Hierin bouwde Trueman voort op inzichten van hedendaagse denkers als Charles Taylor, Philip Rieff en Alasdair MacIntyre om duidelijk te maken op welke manier moderne denkers en kunstenaars als Jean-Jacques Rousseau, Friedrich Nietzsche, Karl Marx, Charles Darwin, Percy Bysshe Shelley en William Blake uitdrukking gaven aan een wereldbeeld – Taylor noemt dat een ‘sociale verbeelding’ – dat de argumenten van de laatmoderne theoretici die de postmoderne seksuele revolutie vorm gaven – denk aan Sigmund Freud, Wilhelm Reich en Herbert Marcuse – mogelijk en aannemelijk maakte. Het is een indringende analyse van drie eeuwen intellectuele geschiedenis, die laat zien waarom mensen tegenwoordig bereid zijn ideeën te geloven die al onze grootouders, dus nog maar twee generaties terug, zonder meer zouden hebben verworpen, zonder daarvoor enig argument of bewijs nodig te hebben.

Dat boek had één probleem. Het telde meer dan vierhonderd bladzijden. Bovendien hebben de meeste mensen nog nooit gehoord van de namen die ik hierboven opsomde, laat staan dat ze enigszins vertrouwd zijn met hun ideeën. Een volbloed wetenschapper als ik vindt dat juist een aantrekkelijke kant – en beslist geen minpunt – van een geleerd boek over intellectuele geschiedenis. Maar ik besepte dat veel van Carls potentiële lezers geen tijd of zin zouden hebben om zich door zijn uitvoerige en genuanceerde

bespreking heen te worstelen. Daarom stuurde ik Carl een e-mail waarin ik zijn boek aanpreef als essentiële lectuur voor onze tijd, die wetenschappelijke specialisten die zich willen verdiepen in de vraag hoe we hier zijn terechtgekomen en wat we moeten doen om weer bij zinnen te komen, beslist diepgaand moeten verwerken. Ik deed hem echter ook de suggestie om de essentie van zijn betoog op een kortere, toegankelijker manier voor niet-specialisten op papier te zetten. Dan zouden ook zij beter kunnen begrijpen op welk historisch kantelpunt ze zich bevinden en zo inspiratie kunnen opdoen voor hun werk in kerk, cultuur, politiek en zakenwereld, en voor het opvoeden van de volgende generatie. Dit laatste is het belangrijkste van alles. Dat boek heeft Carl nu geschreven en het sprankelt op iedere pagina. Iedereen die een gezonde antropologie en een gezonde cultuur van belang vindt, zou dit beknopte werk moeten lezen.

Op het gevaar af dat ik Truemans denken te simpel voorstel, zou ik de grote lijn van zijn werk willen omschrijven als een weergave van hoe een persoon een 'zelf' werd, hoe het zelf werd geseksualiseerd en hoe seks werd gepolitiseerd. Natuurlijk waren de personen die we tegenkomen in het boek Psalmen, in de brieven van de heilige Paulus en in de *Confessiones (Belijdenissen)* van de heilige Augustinus ook een 'zelf' in de zin dat ze een innerlijk leven hadden. Maar in de Bijbelse traditie staat de wending naar het innerlijk ten dienste van de wending naar buiten toe, naar God. Het zelf dat de westerse beschaving tot een paar eeuwen geleden cultiveerde, was wat politiek theoreticus Michael Sandel van Harvard University omschreef als een 'belast' zelf, in tegenstelling tot het 'onbelaste' zelf van de moderniteit.¹ De mens zag zich als een schepsel van God en poogde zich te conformeren aan de waarheid, aan objectieve morele normen, op zoek naar eeuwig leven. De moderne mens probeert echter 'trouw aan zichzelf' te zijn, in

plaats van zijn gedachten, gevoelens en daden te conformeren aan een objectieve werkelijkheid buiten zichzelf. Het innerlijke leven van de mens is zelf de bron van waarheid geworden. Het moderne zelf leeft in een cultuur van ‘expressief individualisme’, zoals Robert Bellah het heeft omschreven. Daarin probeert ieder van ons uitdrukking te geven aan zijn individuele innerlijke leven in plaats van dat we onszelf zien als ingebed in gemeenschappen en gebonden aan natuurlijke en bovennatuurlijke wetten.² De norm is nu dat we authenticiteit toekennen aan innerlijke gevoelens, in plaats van dat we transcendente waarheden aanhangen.

Dit moderne zelf is dus geen verantwoording schuldig aan theologen die verkondigen hoe je je moet conformeren aan wat God wil, maar aan therapeuten die adviseren hoe je trouw kunt zijn aan jezelf. Dit leidt tot de ‘triomf van het therapeutische’, zoals Philip Rieff het omschreef.³ Dit therapeutische zelf wordt vervolgens geseksualiseerd. Terwijl tijdens het grootste deel van de menselijke geschiedenis onze lichamelijke seksualiteit niet meer dan een tamelijk oninteressant gegeven was dat ons in staat stelde tot huwelijksgemeenschap en het stichten van een gezin, raden moderne therapeuten mensen aan zich naar binnen te wenden en trouw te zijn aan hun diepe seksuele verlangens. Ooit was het heel vanzelfsprekend dat een jongen zou opgroeien tot man, een echtgenoot zou worden en de verantwoordelijkheden van een vader op zich zou nemen. Nu betekent opgroeien een zoektocht naar een innerlijke waarheid over je genderidentiteit en seksuele geaardheid, gebaseerd op je emoties en wil in plaats van op de natuur en de rede. Historisch gezien werd iemands genderidentiteit bepaald door iemands lichamelijke geslacht, net als iemands seksuele geaardheid: de identiteit van een man was mannelijk en het lag door de natuur en de rede in zijn aard zich te verenigen met een vrouw, ongeacht waartoe zijn (gevallen) verlangens geneigd zouden kunnen zijn.

Maar als onze seksualiteit onze diepste en belangrijkste innerlijke waarheid is en als politiek te maken heeft met de bevordering van de waarheid, dan was de politisering van seks onvermijdelijk. Terwijl culturen vroeger de deugden cultiveerden die de bloei van het gezin en de godsdienst bevorderden, moet de wet nu dienen om deze sociale instituties te onderdrukken, aangezien ze seksuele 'authenticiteit' in de weg staan en de politiek ernaar streeft een wereld te scheppen waarin het veilig is om je seksuele verlangens te volgen, zonder te hoeven vrezen voor kritiek. Daarom ging het er bij de druk om het huwelijk wettelijk te herdefiniëren nooit werkelijk om om het mogelijk te maken dat mensen van gelijk geslacht gezamenlijk belastingaangifte zouden kunnen doen, maar om kerken te dwingen hun leer aan te passen en bakkers ertoe te dwingen relaties tussen mensen van gelijk geslacht te erkennen. Bevestiging van het geseksualiseerde zelf is de sleutel tot onze nieuwe politiek en tot onze nieuwe taal. Zelfs wat vroeger een geslachtsveranderende operatie heette, staat nu bekend als een genderbevestigende behandeling. En federale wetten zullen je straffen als je bezwaar maakt.

Hiermee wil ik niet suggereren dat alleen ideeën onze huidige culturele situatie verklaren. Immers, als er geen plastische chirurgie bestond om iets te creëren wat lijkt op genitaliën en geen synthetisch testosteron en oestrogeen om lichamen te 'vermannelijken' en te 'vervrouwelijken', zouden weinigen serieus denken dat je iemand 'een ander geslacht kunt toewijzen', aangezien een geslacht sowieso niet 'toegewezen' wordt. Hoe we verschillende technologische ontwikkelingen gebruiken en zelfs ook hoe we over het hele concept technologie denken, wordt diepgaand door ideeën beïnvloed, hetzij expliciet in het geval van intellectuelen, hetzij impliciet via de sociale verbeelding. Het idee dat de mens

met zijn wil de natuur – de schepping – zou moeten beheersen, is immers alleen onder bepaalde voorwaarden plausibel.

Iedere doeltreffende reactie zal dus noodzakelijkerwijs de strijd moeten aanbinden met zowel de intellectuele als de culturele omstandigheden die langzamerhand zijn ontstaan. Trueman roept de kerk op om vrijmoedig de gezonde leer te verkondigen, om op een bewuste en tegenculturele manier te leven, in overeenstemming met het Bijbelse en het liturgische jaar – om zo een alternatieve sociale verbeelding te belichamen en te promoten – en om zowel van bovenaf als van onderop de seksuele revolutie te betwisten. Van bovenaf door de verschillende misplaatste vooronderstellingen te ontmaskeren die de seksuele revolutie plausibel doen voorkomen en van onderop door de waarheid over de mens en zijn lichaam te laten zien, zodat er geen spanning bestaat tussen geloof en rede, wetenschap en openbaring. Het belangrijkste is dat Trueman de kerk oproept niet alleen van de waarheid te getuigen, maar ook een plaats te zijn waar gebrokenen erbij horen, een gemeenschap te vormen en volgens de cultuur daarvan te leven. Vooral gezinnen zullen moeten nadenken over wat dit betekent voor de vorming van hun kinderen. Gewoon elke zondag naar de kerk gaan is niet meer genoeg (als het dat ooit al was). Het zal essentieel blijken dat we sociaal gestalte geven aan ons leven op een manier die overeenstemt met de diepste werkelijkheid.

In 2018 publiceerde ik een boek met als titel: *When Harry Became Sally. Responding to the Transgender Moment*. Met deze titel wilde ik twee dingen naar voren brengen. Ten eerste dat de transgender-ideologie niet de waarheid over het mens-zijn is, maar het resultaat van verschillende culturele krachten die dit ‘moment’ in de geschiedenis voortbrachten. Ten tweede dat de populaire cultuur binnen één generatie is opgeschoven van in twijfel trekken of een man en een vrouw ‘gewoon vrienden’ kunnen zijn (in de film *When*

Harry Met Sally) naar het tot burgerrecht verklaren dat een man een vrouw moet kunnen worden. In *Een vreemde nieuwe wereld* legt Trueman de diepe, onderliggende sociale en intellectuele krachten bloot die verklaren waarom zijn grootvader zo'n claim zonder meer zou hebben verworpen, terwijl president Biden verklaart: 'Transgendergelijkheid is de burgerrechtenkwesitie van onze tijd.'⁴

Ik bewonder al jarenlang zowel Carls essays voor het bredere publiek als zijn wetenschappelijke boeken. Met zijn toegankelijke manier van schrijven en zijn diepgaande kennis combineert hij in dit boek het beste van die twee werelden. Ik ben heel dankbaar dat dit boek zijn eerste belangrijke publicatie is als Fellow van het Ethics and Public Policy Center en ik voel me vereerd dat hij mij heeft gevraagd deze introductie te schrijven. Ik hoop dat dit boek veel vrucht zal dragen.

Ryan T. Anderson

President van het Ethics and Public Policy Center

Woord vooraf

Dit beknopte boek is niet direct een samenvatting van mijn grotere werk, *The Rise and Triumph of the Modern Self*; het bestrijkt wel hetzelfde terrein, maar het is korter en (hopelijk) toegankelijker. Voor het volledige betoog en een gedetailleerde annotatie verwijs ik mijn lezers naar het omvangrijkere werk.

Zoals altijd ben ik gaandeweg aan heel wat mensen dank verschuldigd geraakt. Ryan Anderson was de eerste die me aanmoedigde om erover na te denken om het betoog van het grotere boek in een beknopte vorm te gieten, zodat het bruikbaar zou zijn voor drukbezette stafmedewerkers in Washington. Hij was ook zo vriendelijk om een introductie te schrijven. Zoals altijd waren Justin Taylor en de mensen van Crossway ongelofelijk behulpzaam bij het project. Speciale dank ben ik ook verschuldigd aan: Paul Helm voor het lezen en becommentariëren van de conceptversie van hoofdstuk 5 en 6, in het licht van zijn nuttige kritiek op mijn eerdere boek; het Institute for Faith and Freedom van Grove City College voor het genereus financieren van niet één maar zelfs twee onderzoeksassistenten tijdens het academische jaar 2020-2021; Emma Peel en Joy Zavalick, de twee zojuist genoemde assistenten, die met hun aanstekelijke enthousiasme, ijverige redactiewerk en hun werk aan de gespreksvragen en de verklarende woordenlijst – ik raad je aan die woordenlijst te raadplegen als je een onbekende term of naam tegenkomt – het eindproduct enorm hebben verbeterd; zoals altijd ook mijn vrouw, Catriona, voor haar steun aan mijn werk die al die jaren essentieel is gebleken.

Dit boek draag ik op aan David en Ann Hall voor hun trouwe werk in de kerk en hun gewaardeerde vriendschap.



Welkom in deze vreemde nieuwe wereld

Inleiding

We kennen allemaal wel boeken of films waarin de hoofdpersoon gevangen zit in een wereld waarin niets blijkt te gaan zoals hij of zij had verwacht. Klassieke voorbeelden hiervan in de jeugdliteratuur zijn *De avonturen van Alice in Wonderland & Achter de spiegel en wat Alice daar aantrof* van Lewis Carroll. Maar ook veel andere werken kennen zo'n plotlijn. Vanaf Franz Kafka's *Het proces* tot de filmserie *The Matrix* is dystopische verwarring iets wat we in onze cultuur steeds weer tegenkomen.

In onze tijd beperkt dit verschijnsel zich echter niet langer tot de wereld van de fictie. Voor veel mensen heeft de westerse wereld waarin wij leven een diep verwarrend en vaak verontrustend karakter. Zaken die vroeger als vanzelfsprekende en onaantastbare deugden werden gezien, zijn de laatste jaren onder felle kritiek komen te staan en in sommige gevallen zijn velen ze zelfs meer als ondeugden gaan zien. Het kan inderdaad lijken alsof zaken die bijna iedereen eergisteren nog als een vaststaand gegeven beschouwde – bijvoorbeeld dat het huwelijk een zaak is van één man en één vrouw – nu worden beschouwd als ketterijen die alleen nog in een gevaarlijke, krankzinnige rand van de samenleving worden bepleit.

Deze problemen blijven ook niet langer op afstand. Vaak manifesteren ze zich juist het scherpst en het pijnlijkst binnen gezinnen. Ouders die hun gezin traditionele opvattingen over seksualiteit bijbrengen, stuiten op onbegrip bij hun kinderen die uit de hen omringende cultuur heel andere opvattingen hebben meegekregen. Wat een ouder beschouwt als een liefdevolle reactie op een kind dat worstelt met het zich aangetrokken voelen tot mensen van eigen geslacht of met genderdysforie, kan door het kind worden gezien als haatdragend en onverdraagzaam. Binnen de kerk geldt dit net zo goed als in het geheel van de maatschappij. De generatiekloof komt tegenwoordig niet alleen tot uiting in mode en muziek, maar ook in overtuigingen ten aanzien van de meest fundamentele aspecten van het menselijke bestaan. Dit leidt vaak tot verwarring en soms zelfs diepe pijn, omdat de heftigste strijd in deze cultuuroorlog veelal plaatsvindt aan de eettafel en tijdens familiebijeenkomsten.

Welkom in deze vreemde nieuwe wereld. Of je het nu leuk vindt of niet. We bevinden ons er nu eenmaal middenin en het is dus belangrijk dat je deze wereld probeert te begrijpen.

Natuurlijk zorgt deze culturele verandering en instabiliteit voor diepgaande verwarring, vooral bij de oudere generatie, maar ook bij jongeren. De kloof tussen wat hun leeftijdgenoten denken en wat hun ouders geloven, kan nu groter lijken dan ooit. Ook een deel van de oudere generatie vraagt zich regelmatig af of de opvattingen die ze sinds hun jeugd koesteren, wel echt waar zijn, of dat ze simpelweg het resultaat zijn van hun opvoeding. Hele generaties van verder normale mensen hebben immers ooit gelooft dat slavernij aanvaardbaar was. Vond de samenleving ooit de doodstraf ook voor betrekkelijk onbeduidende misdrijven niet passend en gerechtvaardigd? Betekent dit niet dat de traditionele opvattingen over seks, huwelijk en gender er ook weleens stevig naast zouden

kunnen zitten of dat ze misschien wel te gedateerd zijn voor onze moderne, geglobaliseerde, technologische samenleving? Gezien de fouten die in het verleden met betrekking tot belangrijke morele vraagstukken zijn gemaakt, zijn dit heel terechte vragen.

De uitdaging is natuurlijk op welke manier we over deze ontwikkelingen gaan nadenken. Een deel van de verwarring wordt veroorzaakt doordat er zo veel aspecten van ons leven en onze wereld in beweging lijken te zijn. Er is maar weinig wat vast en onveranderlijk genoeg lijkt om aan de hand daarvan onze weg te zoeken door de ogenschijnlijke chaos. Toch is er naar mijn overtuiging iets wat helpt om de veranderingen waarvan we getuige zijn op één noemer te brengen die ze, zo al niet volledig verklaarbaar, dan toch zeker minder willekeurig maakt dan we aanvankelijk zouden denken. Dat is het begrip 'zelf'. Het zelf is verbonden met drie andere concepten die van belang zijn voor mijn verhaal: expressief individualisme, seksuele revolutie en sociale verbeelding. Voordat ik mijn eigenlijke verhaal begin, is het dus van belang nauwkeurig te omschrijven hoe ik deze termen zal gebruiken.

Wat verstaan we onder het *zelf*?

De term *zelf* heeft wel enige uitleg. Doorgaans doelen we met het idee dat je een 'zelf' bent op ons basisbewustzijn van onszelf als individuele personen. Ik weet dat ik Carl Trueman ben, een Engelman die in Amerika woont, en niet Jeff Bezos, die Amazon heeft opgericht, of Donald Trump, die president van de Verenigde Staten is geweest. Zij zijn twee andere individuen, andere 'zelden', omdat ze andere zelfbewuste wezens zijn, met een ander lichaam, een andere geest en een andere levensgeschiedenis dan ik.

Als ik in dit boek de term *zelf* gebruik, doe ik dat niet op deze alledaagse manier, maar doel ik vooral op een diepere betekenis: ons ‘echte ik’, hoe dat mijn kijk op het leven bepaalt en waarin de vervulling of het geluk van dat ‘echte ik’ bestaat.

Misschien kan ik dit het beste uitleggen aan de hand van een reeks vragen. Moet ik mezelf bijvoorbeeld in de eerste plaats begrijpen in termen van mijn verplichtingen ten opzichte van anderen en mijn afhankelijkheid van hen? Is opvoeding bedoeld om mij te leren voldoen aan de eisen en verwachtingen van de bredere cultuur en mij te vormen tot wat de gemeenschap in haar geheel zal dienen? Is opgroeien een proces waarin ik leer mijn gevoelens onder controle te houden, beheerst te handelen en mijn verlangens op te offeren aan die van de gemeenschap om me heen? Of moet ik mezelf zien als vrij geboren en in staat om mijn eigen identiteit te scheppen? Is opvoeding dan dat ik in staat ben naar buiten toe uit te drukken wat ik innerlijk voel? Is opgroeien een proces waarin je niet zozeer zelfbeheersing aanleert, maar vooral kansen om te presteren benut? Naar mijn overtuiging beantwoordt het normatieve zelf van vandaag – de typische manier waarop we allemaal over onze identiteit denken – deze laatste drie vragen bevestigend. Het moderne zelf gaat uit van het gezag van onze innerlijke gevoelens en definieert authenticiteit als het vermogen om daar sociale uitdrukking aan te geven. Het moderne zelf gaat er ook van uit dat de samenleving dit gedrag zal erkennen en bevestigen. Zo’n zelf wordt gedefinieerd door wat we ‘expressief individualisme’ noemen.

Wat verstaan we onder expressief individualisme?

De term ‘expressief individualisme’ is bedacht door de Amerikaanse wetenschapper Robert Bellah. Hij definieert die term als volgt:

Expressief individualisme stelt dat ieder mens een unieke kern van gevoel en intuïtie bezit, die zich moet ontplooiën of tot uitdrukking moet worden gebracht om onze individualiteit te realiseren.⁵

Ook de Canadese filosoof Charles Taylor ziet dit expressieve individualisme als de normatieve moderne westerse visie op ons zelf-zijn (onze identiteit). In *Een seculiere tijd* verbindt hij het met name met wat hij 'de cultuur van "authenticiteit"' noemt, die hij als volgt omschrijft:

[De cultuur van authenticiteit is er een waarin] ieder van ons een eigen manier heeft om zijn of haar menselijkheid te realiseren; daarin is het belangrijk die van onszelf te vinden en uit te leven, in plaats van ons te conformeren aan een model dat ons van buitenaf wordt opgelegd, hetzij door de samenleving, door een vorige generatie, of door religieuze of politieke gezagsdragers.⁶

Kortom, in het moderne zelf wordt authenticiteit bereikt door te handelen in overeenstemming met je innerlijke gevoelens. In de volgende hoofdstukken zullen we zien dat deze opvatting diep verankerd zit in de moderne cultuur en kan helpen een verklaring te geven voor een groot aantal interessante verschijnselen. Zo weerspiegelt de toenemende sociale gevoeligheid voor het bekritisieren van iemands persoonlijke levensstijl een wereldbeeld waarin iedereen vrij is het leven op een zelfgekozen manier in te vullen. Iedere poging om iets afkeurends te zeggen, is daarom niet alleen een aanslag op een bepaald gedrag, maar ook op het recht van die persoon om te zijn wie hij of zij wenst te zijn. We zouden zelfs kunnen zeggen dat het hele begrip 'persoonlijke keuze van levensstijl' symptomatisch is voor een maatschappij waarin expressief

individualisme de norm is voor het denken over het zelf en onze plaats in de wereld.

Ik wil onderstrepen dat ik niet beweer dat expressief individualisme zonder meer slecht is. Mensen hebben een innerlijk leven. We voelen dingen. We zijn emotionele wezens. Mensen die niet tot op zekere hoogte hun emoties of gevoelens laten zien, komen op ons vaak over als niet-menselijk, koud en onverschillig. Met dit boek wil ik niet ontkennen dat expressief individualisme aspecten heeft die goed en aanbevelenswaardig zijn. Het gaat er mij om dat de triomf van dit expressieve individualisme in ons normatieve zelf heeft geleid tot enkele heel vreemde en, voor velen, enorm verontrustende aspecten van onze moderne wereld.

Veel mensen vinden de radicale veranderingen in de maatschappelijke seksuele normen in de afgelopen decennia inderdaad bijzonder verontrustend en dat geldt nog sterker voor de opkomst van de transgenderbeweging. Volgens mij zijn deze elementen van de seksuele revolutie in feite echter symptomen van deze bredere wending naar expressief individualisme in het Westen. De prioriteit die de lhbtqi-beweging geeft aan seksueel verlangen en innerlijke gevoelens in relatie tot persoonlijke identiteit, maakt deel uit van dit bredere accent op het innerlijke, psychische leven van de westerse mens waardoor we allemaal worden beïnvloed. De stelling die ik in dit boek verdedig, is dat het expressieve individualisme de brede achtergrond vormt voor deze aspecten van de seksuele revolutie, zoals we deze ontwikkeling meestal aanduiden.

Wat verstaan we onder de seksuele revolutie?

Bij het horen van de term *seksuele revolutie* denken velen wellicht allereerst aan de verandering van de seksuele moraal sinds de jaren zestig. Vaak denken we dan aan veranderingen met betrekking tot

de uitbreiding van wat als sociaal aanvaardbaar seksueel gedrag wordt beschouwd. Dat maakt ook zeker onderdeel uit van wat ik met die term bedoel. We leven nu bijvoorbeeld in een tijdperk waarin homoseksualiteit niet langer het sociale stigma met zich meedraagt dat het vroeger had, laat staan dat er strafrechtelijke sancties op staan. Verder is seks buiten het huwelijk nu aan de orde van de dag, zelfs als mensen geen persoonlijke relatie met elkaar hebben. Onze seksuele wereld is simpelweg niet meer die van het victoriaanse tijdperk.

Toch is het een vergissing als we de seksuele revolutie louter zien in termen van een versoepeling van de morele grenzen, waardoor meer vormen van seksuele expressie acceptabel zijn geworden. Kenmerkend voor de moderne seksuele revolutie is vooral de manier waarop ze seksuele verschijnselen als homoseksualiteit en promiscuïteit heeft genormaliseerd en zelfs is gaan aanprijzen. De seksuele revolutie wordt dus niet bepaald door bijvoorbeeld het feit dat moderne mensen seks hebben met iemand van hetzelfde geslacht of naar seksueel expliciet materiaal kijken, terwijl vroegere generaties dat niet deden. Kenmerkend is dat homoseksualiteit en het kijken naar porno niet langer gepaard gaan met de schaamte en het sociale stigma van voorheen, maar als een normaal onderdeel van de gangbare cultuur worden beschouwd.

Bij de seksuele revolutie gaat het dus niet alleen om een toename in het routinematig overtreden van traditionele seksuele codes of slechts om een bescheiden verruiming van de grenzen van wat als aanvaardbaar seksueel gedrag geldt. Beslist niet. Het gaat om de afwijzing van het hele idee dat er zulke codes zouden kunnen bestaan. Sterker nog, als het gaat om bijvoorbeeld homoseksualiteit en transgenderisme, is expliciete afwijzing van de traditionele seksuele normen zelfs zozeer een vereiste dat het geloof in of het handhaven van dergelijke opvattingen als belachelijk geldt,

zelfs als een teken van een ernstig psychisch of moreel tekort. Om dit te begrijpen, moeten we de seksuele revolutie zien als een bijzonder scherpe uitdrukkingvorm van de kenmerken van expressief individualisme. Als de innerlijke identiteit van het individu wordt bepaald door seksuele verlangens, dan moet hij of zij de mogelijkheid krijgen die verlangens uit te leven om zo een authentiek persoon te kunnen zijn.

Natuurlijk heeft de westerse samenleving nog steeds seksuele codes en stelt ze grenzen aan seksueel gedrag – zo is pedofiel gedrag bijvoorbeeld nog steeds verboden – maar die grenzen worden in toenemende mate niet zozeer bepaald door de seksuele handelingen zelf als wel door de vraag of de betrokken partijen met die handelingen hebben ingestemd. De seksuele revolutie heeft ons dus op het punt gebracht waarop seksuele handelingen in zichzelf geen intrinsieke morele betekenis meer hebben; het morele kader wordt nu verschaft door het al dan niet erin toestemmen van hen die deze handelingen verrichten.

Waarom zijn we zo gaan denken?

De kern van dit boek wordt gevormd door een historisch betoog waarin ik me voornamelijk bezighoud met de ideeën van een aantal intellectuelen, van Jean-Jacques Rousseau en Mary Wollstonecraft tot Germaine Greer en Yuval Levin. Als mijn these dat expressief individualisme het juiste uitgangspunt is voor het begrijpen van ons zelf in de eenentwintigste eeuw klopt, ligt het voor de hand dat we ons afvragen: Hoe heeft deze ontwikkeling kunnen plaatsvinden, terwijl slechts zo weinig mensen hebben gehoord van de denkers die ik bespreek, laat staan hen hebben gelezen?

Het antwoord is dat deze denkers de opkomst van het moderne zelf of de seksuele revolutie niet op een directe manier hebben

‘veroorzaakt’, zoals een bal die tegen een ruit slaat het glas kan versplinteren. Ook vele andere factoren hebben een rol gespeeld, zoals ik met name in de hoofdstukken 5 en 6 zal bespreken. Ik heb deze denkers deels gekozen omdat ze in hogere kringen invloedrijk zijn gebleken. Zo heeft bijvoorbeeld Rousseau een diepgaande invloed gehad op de moderne onderwijstheorie en Nietzsche op de studie van de geesteswetenschappen, bijvoorbeeld via het werk van mensen als Michel Foucault. Ik heb hen ook gekozen omdat ze bijzonder duidelijke en bruikbare voorbeelden zijn van mensen die heel bewust hebben nagedacht over dergelijke verschuivingen in onze manier van denken. Daardoor stellen ze ons in staat tot een beter begrip van de implicaties van bepaalde vooronderstellingen en maatschappelijke intuïties die we misschien onbewust vanuit de wereld om ons heen hebben overgenomen. Maar op geen enkele manier is de intellectuele geschiedenis die ik hier schets een volledig toereikende causale verklaring voor het tot stand komen van het moderne zelf. De meesten van ons hebben hun werken immers niet gelezen, zoals ik hiervoor al opmerkte.

Als mensen Rousseau en anderen niet lezen, hoe kunnen hun ideeën de manier waarop we over de wereld denken dan vormgeven? Dat doen ze doordat hun denken belangrijke aspecten omvat van wat Charles Taylor ‘de sociale verbeelding’ noemt. Dat is een lastige term, maar omdat het in de literatuur een gangbaar begrip is en omdat het een belangrijk concept weergeeft, gebruik ik die toch voor mijn project.

Taylor definieert de sociale verbeelding als volgt:

Ik spreek van ‘verbeelding’, omdat ik het heb over de manier waarop gewone mensen zich hun sociale omgeving ‘voorstellen’ en die wordt doorgaans niet in theoretische termen uitgedrukt, maar gedragen door beelden, verhalen, legenden enzovoort. Verder is

het zo dat vaak slechts een kleine minderheid de theorieën kent, terwijl de sociale verbeelding nu juist zo interessant is omdat grote groepen mensen, zo niet de hele samenleving, die delen. Dat leidt tot een derde verschil: de sociale verbeelding is de gemeenschappelijke opvatting die gemeenschappelijke praktijken mogelijk maakt en daaraan een breed gedragen gevoel van legitimiteit verleent.⁷

Taylor wijst hier op het feit dat mensen doorgaans niet in consequente, bewuste termen nadenken over zichzelf en de wereld waarin zij leven. In plaats daarvan verbeelden we ons dat de wereld er op een bepaalde manier uitziet, zowel fysiek als moreel.

Als ik bijvoorbeeld tijdens een pauze opsta van mijn bureau en naar de keuken ga om een kop thee te maken, besteed ik geen tijd aan het nadenken over de fysica van vaste stoffen en gassen. Ik weet daar ook maar heel weinig van af. Maar ik verlaat mijn studeerkamer wel via het gat dat deur heet en niet via de muren. Dat doe ik intuïtief. Op een soortgelijke manier reageer ik ook op het gebied van de moraal grotendeels instinctief op de wereld om mij heen. Als ik zie dat iemand wordt overvallen, ga ik hem zelf helpen of roep ik om hulp. Dan hoef ik niet eerst na te denken over aristotelische of kantiaanse visies op de ethiek. Ik reageer gewoon op een instinctieve manier, omdat ik intuïtief weet dat de situatie verkeerd is en hoe ik daarop moet reageren.

Als Taylor ons dus wijst op de sociale verbeelding, gaat het hem erom dat de manier waarop we over de wereld denken niet in de eerste plaats berust op rationele argumenten, gebaseerd op een aantal beginselen. Het werkt veel intuïtiever. Dat betekent dus dat de geschiedenis van het moderne zelf niet simpelweg de geschiedenis is van de grote ideeën van diepzinnige denkers. Het is het

verhaal van hoe het gekomen is dat we de wereld aanvoelen of ons voorstellen zoals we die nu aanvoelen en ons voorstellen.

Wat betekent dit als het gaat om de seksuele revolutie? Het gaat daarbij om meer dan de invloed van een groep radicale studenten die in de jaren zestig het werk van Wilhelm Reich ontdekte. Dat de maatschappij over seks denkt zoals ze denkt, is het resultaat van een samenloop van factoren. De pil maakte het goedkoop en gemakkelijk om seks en voortplanting van elkaar te scheiden. Dat maakte seks als ontspanning een veel praktischer optie dan daarvoor. De komst van *Playboy* en vervolgens *Cosmopolitan* presenteerde promiscuïteit in de mainstreamcultuur als een coole, aantrekkelijke levensstijl voor zowel mannen als vrouwen. Het vergemakkelijken van echtscheiding reduceerde het huwelijk tot een sentimentele band. De retoriek van het feminisme bevestigde dat vrouwen de baas zijn over hun eigen lichaam en seksualiteit. Door internet nam de toegankelijkheid van porno enorm toe; naarmate meer mensen ernaar keken, verminderde het sociale stigma dat er eerder aan kleefde. Soaps, comedyseries en zelfs reclamespotjes presenteerden seks als gratis tijdverdrijf. De lijst is nog langer, maar het beeld is duidelijk: een complex geheel van factoren, van filosofie en technologie tot popcultuur, geeft vorm aan de manier waarop we intuïtief over seks denken. In feite bepalen deze factoren de manier waarop we denken over de wereld in het algemeen en over onze plaats daarin. Daarom is het zo nuttig om over onze situatie na te denken in termen van sociale verbeelding. Kortom, het gaat over ons zoals we echt zijn en niet over wezens die bestaan uit een reeks onbelichaamde ideeën. Over de wereld denken we niet zozeer na, maar we verhouden ons er intuïtief toe.

Conclusie

Als ik op mijn betoog vooruit mag lopen: het is mijn overtuiging dat de dramatische veranderingen en ontwikkelingen in de samenleving die we in deze tijd zien en ervaren, in verband staan met de opkomst van het expressieve individuele zelf als de culturele norm, zoals dat vooral tot uitdrukking komt in de taal van de seksuele revolutie. Het feit dat de redenen hiervoor zo diep verweven zijn met alle aspecten van onze cultuur, betekent dat we, tot op zekere hoogte, allemaal medeverantwoordelijk zijn voor wat we om ons heen zien gebeuren. Eerlijk gezegd delen we allemaal in min of meer dezelfde sociale verbeelding.

Het belang van de sociale verbeelding is dat die ons laat zien dat er voor de toestand waarin onze wereld verkeert geen eenvoudige, eenduidige oorzaak valt aan te wijzen en dat er voor onze problemen daarom vanzelfsprekend ook geen eenvoudige, eenduidige oplossing bestaat. Het moderne zelf is het resultaat van een ingewikkelde samenloop van culturele factoren. Dat kan heel deprimerend zijn voor iemand die hoopt dat het kiezen van de juiste politicus of het benoemen van de juiste rechter in het Hoogerechtshof alle kwalen van de wereld zal oplossen. Maar het betekent ook dat we constructiever kunnen gaan nadenken over de manier waarop we de problemen waarmee we te maken hebben kunnen aanpakken. Dat is wat ik hoop te bereiken met het schrijven van dit boek. Ik bied geen gemakkelijke antwoorden, maar ik hoop wel dat het een kader biedt waardoor de lezer de moderne westerse sociale verbeelding, waardoor we allemaal worden gevormd, beter kan begrijpen of er zich meer van bewust zal zijn. Mijn boek is geen klaagzang of polemieek. Ik weet zeker dat die allebei een functie hebben, maar ik wil nu vooral een beschrijving en

een verklaring geven. Om op onze tijd te kunnen reageren, moeten we die allereerst begrijpen. Daar gaat het me om.

Nadat ik dit heb gezegd, kunnen we beginnen aan de geschiedenis van het moderne zelf.

Gespreksvragen

1. Op welke manier zijn jouw geloofsvoorstellingen en ideeën gevormd door de wereld om je heen?
2. Welke verschillen in houding en geloofsvoorstellingen vallen je op tussen de verschillende generaties in jouw familie? Hoe ga je daarmee om?
3. Wat verstaan we onder expressief individualisme? Herken je dat bij jezelf? Op welke manieren?